

Др Мирјана ЂУКИЋ\*

## ЗАШТИТА ПРАВА ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ<sup>1</sup>

### Апстракт

Окривљени као странка у кривичном поступку располаже одређеним фондом права и дужности, које збирно одређују његов процесни положај. Као носилац права дефинише се у својству процесног субјекта, док се као носилац дужности третира као објекат у кривичном поступку. Аутор у раду посвећује пажњу појединим правима окривљеног, која су уједно прокламована међународним документима, а дата су и у националним нормативним оквирима. Механизми заштите права окривљеног успостављени су могућношћу улагања уставне жалбе и на другој страни представке Европском суду за људска права. Нормативном и анализом појединих пресуда дају се предлози усмерени на рад полицијских и правосудних органа, у правцу делотворног спровођења појединих законских одредби.

**Кључне речи:** окривљени, права окривљеног, механизми заштите права окривљеног.

### 1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Обим права окривљеног мењао се кроз историјски развој кривичног процесног права, што је продукт општих друштвених прилика и смене различитих типова кривичних поступака. Инквизициони модел кривичног поступка карактеристичан за средњовековни период, у којем је окривљени више третиран као пасивни субјекат, односно објекат, над којим је била у циљу изнуђивања признања дозвољена примена тортуре (мучења), био је иницијална каписла за препознавање и остваривање решавања проблема у правцу хуманизације кривичног поступка (Paris,

---

\* Ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Република Србија, mirjana.djukic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0001-9391-8387.

<sup>1</sup> Рад представља резултат истраживања које финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација по Уговору са Правним факултетом Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, евиденциони број 451-03-137/2025-03/200254 од 04. фебруар 2025. године.

2002, 193-194). Уједначавање права свих учесника у кривичном поступку било је нужан предуслов за стварање новог, мешовитог, или савременог модела, у којем доминира тенденција очувања права и слобода учесника у кривичном поступку (Ђукић, 2024, 37). У тренутку када је ова тенденција почела да предњачи у односу на тенденцију ефикасности кривичног поступка, окривљени почиње да располаже већим фондом права утемељених у међународним и националним легислативним оквирима. Премда је кроз вишедеценијску измену законске регулативе уочено низ варијација, оне нису задрале у суштину реализације основних права процесно осетљивије стране, што је усаглашено са основним постулатима на којима се темељи кривични поступак.

Први део рада бави се појмовним одређењем окривљеног, док су у другом делу са нормативног и практичног аспекта представљена и анализирана поједина права окривљеног и механизми доступни за њихову заштиту.

## 2. ПОЈАМ ОКРИВЉЕНОГ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

За лице које је починило кривично дело се у кривичном поступку, зависно од етапе користи различита терминологија. Но, и поред наведеног у литератури се чешће сусрећемо са термином окривљени и његовим појмовним одређењем.

Окривљени је физичко лице против којег овлашћени тужилац подиже кривичну тужбу, а суд води кривични поступак не би ли утврдио да ли је за то кривично дело одговорно и, ако постоје услови, да се изрекне одговарајућа кривична санкција (Грубач, 2004, 190). Или, под окривљеним се подразумева физичко, а изузетно правно лице, против којег се на захтев овлашћеног тужиоца води кривични поступак, како би се утврдило да ли је учинило кривично дело и да ли има услова за изрицање кривичне санкције (Бркић, 2014, 185). Слично, окривљени је лице против којег се води кривични поступак због постојања потребног степена сумње да је извршило кривично дело које му се ставља на терет, не сматра се кривим и поседује право одбране и остала законом предвиђена права и дужности (Бејатовић, 2014, 197). Нешто опширније, окривљени је физичко лице против којег се води кривични поступак због постојања основане сумње да је учинило кривично дело које је предмет поступка, има право на одбрану, дужно је да присуствује поступку, а на њега се односи презумпција невиности све до правноснажног окончања кривичног поступка, односно до момента правноснажности судске одлуке којом је поступак окончан (Шкулић, 2011, 182).

Сувишно је прецизирати права окривљеног при његовом појмовном одређењу, пре је потребно прецизирати процесни моменат до којег лице има то својство. Наиме, својство окривљеног лице има од момента покретања кривичног поступка (истраге), *до момента* подизања оптужнице која још увек није ступила на правну снагу. Према наводима појединих аутора окривљени поред физичког, може бити и правно лице.

Одговорност правних лица за кривична дела дуго је времена оспоравана не само у нашем, већ и правним системима англосаксонског подручја. Наиме, став да правно лице не може бити субјекат кривичне одговорности аргументован је тиме да недостаје кривица као субјективни елемент кривичног дела. Правно лице (привредно друштво, корпорација, удружење) не поседује свест и вољу у односу на почињено кривично дело, дакле не могу му се приписати нити урачунљивост, нити умишљај или нехат, јер није конкретна индивидуа, већ са становишта кривичног права само фикција (Gobert, Pascal, 2011, 21). Како су временом одређене врсте криминалитета попримиле широке размере, посебно оне које доносе велику добит правним лицима (Димић, Божић, Ђукић, 2021, 208), а нису се могле приписати физичком лицу, јавила се потреба за тиме да се на међународном и националним нивоима у свим релевантним документима и законима као приоритет уврсти и одговорност до тада спорних субјеката за кривична дела (Ђукић, 2022, 149-156). У даљем тексту, фокус је на правима окривљеног као физичког лица, и механизмима њихове заштите.

### 3. НОРМАТИВНИ ОКВИР

#### 3.1. Међународни нормативни оквир

За реализацију и заштиту права окривљеног, почетни корак представља њихово нормативно уобличавање, како на међународном, тако и на националном нивоу. Најстарији правни извор, *Универзална декларација о људским правима* (Universal Declaration of Human Rights, Adopted and proclaimed by the General Assembly of the United Nations on the tenth day of December 1948) усвојена резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 10. децембра 1948. године, начинио је на неки начин раскид са дугогодишњом традицијом презирања и непоштовања људских права (поред окривљених, имају се у виду и осуђена лица према којима су се примењивале строге казне извршаване на суров начин (Грујић, 2024, 106)). Права окривљеног прокламована Декларацијом представљају својеврсну базу, која је у каснијим документима надограђивана. Заправо ова права нису конкретизована и не односе се искључиво на окривљеног, већ на сва лица. Забрана мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (Universal Declaration of Human Rights, 1948, чл. 5), може се означити као право свих лица, укључујући и окривљеног, на такво опхођење (од стране органа поступка) којим ће се уважавати његова личност и достојанство. Декларација даље предвиђа једнакост свих људи пред законом, право на подједнаку заштиту закона без икакве разлике; право сваког лица на делотворни правни лек пред надлежним националним судовима против дела којима се крше основна права која су им призната уставом или законима; забрану произвољног хапшења, притварања или протеривања; право на правично и јавно суђење пред независним и непристрасним судом који ће одлучити о његовим правима и обавезама

и о основаности кривичне оптужбе против њега (Universal Declaration of Human Rights, 1948, чл. 7-10). Права окривљеног, или како је Декларацијом одређено, оптуженог лица, јесу она која се остварују кроз презумпцију невиности, затим забрана осуде за дела која у време извршења по унутрашњем или међународном праву, нису представљала кривично дело, забрана изрицања теже казне од оне која се могла применити у време када је кривично дело извршено (Universal Declaration of Human Rights, 1948, чл. 11. ст. 1 и 2).

*Међународни пакт о грађанским и политичким правима* (International Covenant on Civil and Political Rights Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200 A (XXI) of December 16, 1966) нуди нешто шири каталог права, ограничавајући се притом на лица лишена слободе, окривљена и лица која су проглашена кривим. У односу на лица која требају бити или су већ лишена слободе предвиђено је: да лишење слободе може уследити једино из разлога и сходно поступку који је националним законом предвиђен; да се ухапшено лице у тренутку хапшења мора обавестити о разлозима хапшења, а у најкраћем могућем року о свакој оптужби која је подигнута против њега; да се сваком лицу које је ухапшено или притворено мора судити у разумном року; да свако лице лишено слободе има право да поднесе жалбу суду, не би ли се без одлагања решавало о законитости притвора и наредило његово пуштање на слободу ако притвор није заснован на закону; да се са сваким лицем које је лишено слободе поступа хумано и са поштовањем достојанства неодвојивог од његове личности (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966, чл. 9 и 10). Даље, предвиђена су права сваког лица на јавно и правично суђење пред надлежним, независним и непристрасним судом, како у кривичним тако и у грађанским стварима; за свако лице оптужено за кривично дело важи презумпција невиности док се супротно не докаже, односно док његова кривица не буде законски установљена; права оптужених лица дата су слично правима лица лишених слободе: да у најкраћем могућем року буде обавештено о разлозима оптужбе; да сам одабере браниоца и да му се пружи довољно времена за припремање одбране; када је пресудом оглашеној кривим, лице има право на делотворан правни лек, односно право да виши суд испита одлуку о кривици и пресуди (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966, чл. 14 и 15).

*Европска конвенција за заштиту људских права* (European Convention on Human Rights as amended by Protocols no. 11, 14 and 15 with Protocols no. 1, 4, 6, 7, 12, 13 and 16) даје следећи каталог права: права лица лишених слободе (чл. 5) обухватају: право на обавештење о разлозима хапшења, односно лишења слободе; да без одлагања буде изведен пред судију који ће му судити у разумном року; право на покретање поступка у којем суд мора хитно преиспитати законитост лишења слободе, ако је лишење слободе незаконито, право на накнаду ако је лишено слободе мимо закона. Посебно су чланом 6 под окриљем права на правично суђење, предвиђени: право окривљеног на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и

непристрасним судом; искључење јавности са целог или дела суђења, када је то у интересу морала, јавног реда, националне безбедности, или у интересу малолетника, или када би јавност могла нашкодити интересима правде; презумпција невиности док се кривица на основу закона не докаже; минимална права оптуженог (да без одлагања буде обавештен о природи и разлозима оптужбе против њега; да има довољно времена и могућности за припремање одбране; да се брани лично или путем браниоца кога сам изабере, или ако нема довољно средстава да правну помоћ добије бесплатно; да добије бесплатну помоћ преводиоца када не разуме или не говори језик који се користи у поступку. Право на жалбу, односно правно средство, предвиђено је тако да свако коме су повређена права предвиђена овом конвенцијом, има права на делотворан правни лек пред националним властима (European Convention on Human Rights, чл. 13).

### 3.2. Национални нормативни оквир

Национални легислативни оквири усаглашени са међународним стандардима и документима, представљају надоградњу успостављену у домаћем правном систему прилагођену друштвеним приликама и околностима.

*Законик о кривичном поступку* (Zakonik о krivičnom postupku, 2021) нормира права окривљеног, затим права ухапшеног, док су кроз одредбе којима су регулисани правни лекови нормирана права на улагање правног лека (редовног или ванредног). Права окривљеног дефинисана су тако да пре првог саслушања, подробно и на језику који разуме буде обавештен о делу које му се ставља на терет, природи и разлозима оптужбе; ништа не изјави (одбрана ћутањем), ускрати одговор на поједина питања; призна или не призна кривицу; да се брани сам или уз стручну помоћ браниоца који присуствује његовом саслушању и да му се пружи довољно времена за припремање одбране; да у најкраћем могућем року буде изведен пред суд, да му буде суђено непристрасно, правично и у разумном року; да разматра списе и разгледа предмете који служе као доказ и да прикупља доказе за своју одбрану; да користи правна средства и правне лекове (Zakonik о krivičnom postupku, 2021, чл. 68). Поред права на одбрану, ухапшени има права да у тренутку хапшења и на језику који разуме буде обавештен о разлозима хапшења; да пре него буде саслушан обави са браниоцем поверљив разговор који се може надзирати само гледањем, али не и слушањем; да без одлагања о хапшењу буде обавештен неки од чланова његове породице, или дипломатско-конзуларни представник државе чији је држављанин; ухапшени има право да захтева преглед лекара кога он одабере, а ако није доступан, лекар кога одреди јавни тужилац или суд; ако је ухапшено без одлуке суда, а није саслушано, најкасније у року од 48 часова мора бити предато надлежном судији за претходни поступак, а уколико се то не догоди, мора бити пуштено на слободу (Zakonik о krivičnom postupku, 2021, чл. 69).

Међу *уставноправним гаранцијама* (Ustav Republike Srbije, 2021) налазе се иста она права дефинисана Законом о кривичном поступку. Издвојићемо поједина која се односе на лица лишена слободе. Забрана мучења, нечовечног или понижавајућег поступања формулисана је одредбом да се према лицу лишеном слободе мора поступати човечно и са уважавањем достојанства његове личности, забраном сваког насиља према лицу лишеном слободе и забраном изнуђивања исказа (Ustav Republike Srbije, 2021, чл. 28).

#### 4. МЕХАНИЗМИ ЗАШТИТЕ ПРАВА ОКРИВЉЕНОГ – ПОЈЕДИНИ ПРИМЕРИ ИЗ ПРАКСЕ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

Нормативно уобличење права пружа основу окривљеном да у случају њихове повреде покрене поједине механизме заштите који му стоје на располагању пред Уставним судом (подношењем уставне жалбе) и пред Европским судом за људска права (подношењем представке). Имајући у виду богату праксу Европског суда за људска права, образложене ће бити одабране представке које за предмет имају *забрану тортуре* и повреду појединих права чије је поштовање, између осталог, неопходно за успостављање принципа владавине права и правне државе (Мицовић, 2022, 135) (*право на суђење у разумном року, право на правично суђење*).

Пракса Европског суда за људска права значајно се почела развијати у случајевима који за предмет имају повреду члана 3 Конвенције, који се односи на забрану мучења. Према формулацији овог члана, нико не сме бити подвргнут мучењу, или нечовечном, или понижавајућем поступању или кажњавању. Кључни је моменат било доношење пресуде у предмету *Ирска против Уједињеног Краљевства* (Irski protiv Ujedinjenog Kraljevstva (predstavka br. 5310/70), presuda od 18. januara 1978), када се започело са праксом разграничавања мучења од нечовечних или понижавајућих поступања. Утврђено је да је коришћено пет техника приликом хапшења осумњичених, које нису достигле такав степен тежине да би представљале мучење, али су свакако довеле до *нечовечног или понижавајућег поступања*. Стајање уза зид, покривање главе капуљачом, излагање буци, лишавање сна и лишавање хране и воде, технике су које нису изазвале телесне повреде, али јесу низ акутних психичких симптома. У једном од наредних случајева, *Селмоуни против Француске* (Selmouni protiv Francuske (Predstavka br. 25803/94) presuda od 28. jula 1999.), Суд је изнео да се приликом одређивања минималног степена тежине неке радње која би се могла оквалификовати као мучење, примењују све виши стандарди. Подносилац представке је лице које је доживело низ непријатности у притвору, почевши од пребијања, затим позивања на орални секс са полицијским службеником, све до уринирања по њему. Констатација је Суда да су у предмету *Ирска против Уједињеног Краљевства* примењивани нижи стандарди, те да су технике тада употребљене требале бити утврђене као мучење. Закључак је изведен из формулације члана 1 став 1 *Конвенције*

*против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака* (Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka Odobrena i predložena za potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine 39/46 od 10. decembra 1984.). Тортура је овде означена као „сваки акт којим се једној особи намерно наноси бол или тешка телесна или душевна патња, да би се од те особе добиле информације или признања... да би се та особа застрашила или да би се на њу извршио притисак, или због било којег другог разлога утемељеног на било којем облику дискриминације, ако ту бол и те патње наносе службена лица или било која друга лица која делују у службеном својству...“

Повреда *забране мучења*, односно квалификовање радњи полицијских службеника као мучење, утврђена је и у случају *Аксој против Турске* (Aksoy protiv Turske (Predstavka br. 21987/93) presuda od 18. decembra 1996). Подносилац представке је током саслушања скинут го, руке су му биле везане иза леђа, примењено је и такозвано „пакистанско вешање“, а медицинским вештачењем утврђено да је осим што је трпео јаке болове, дошло до парализе обе руке која је трајала извесно време. Суд је констатовао да је овакво поступање полицијских службеника спроведено намерно и са циљем изнуђивања признања.

У предмету *Лакатош и други против Србије* (Case of Lakatoš and others v. Serbia (Application no. 43411/17)), четврти подносилац представке ухапшен је у ноћи између 5. и 6. новембра 2007. године, а преостала три наредног јутра, након неколико разбојништва. Током хапшења, четврти је подносилац био тучен, што је резултирало изнуђивањем исказа, односно његовим признањем следећег јутра. Тога дана, 7. новембра 2007. године, четврти подносилац се жалио истражном судији да је претучен, да је његово признање изнуђено. Истражни судија је 13. новембра наложио да се над четвртим подносиоцем изврши лекарски преглед. У лекарском извештају који датира тек од 22. септембра 2008. године, наведено је да су уочене повреде које су резултат понављане примене механичке силе. Четврти подносилац је 31. јула 2009. године поднео кривичну пријаву, тврдећи да га је полиција злостављала. Јавни тужилац је пријаву одбацио 6. децембра 2010. године услед недостатка доказа. Није потврђено да је четврти подносилац обавештен о овој одлуци јавног тужиоца. Сви подносиоци су оглашени кривим и осуђени због више кривичних дела разбојништва пресудом Вишег суда у Новом Саду која је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду 4. јуна 2012. године. Незадовољни исходом кривичног поступка, подносиоци су 9. августа 2012. године поднели уставну жалбу Уставном суду. Уставни суд је 9. маја 2017. године донео одлуку Уж-6602/2012 којом је утврдио да прихватањем признања првог и четвртог подносиоца није повређено право на правично суђење свих подносилаца. Такође, Уставни суд је утврдио да четвртм подносиоцу није повређено право на делотворну истрагу поводом његовог наводног злостављања, док је уставну жалбу у делу који се односио на наводно злостављање од стране полицијских службеника одбацио као неблаговремену, оценивши да је иста

није поднета у року од 30 дана од дана наведеног злостављања. Након двадесет дана од дана доношења одлуке Уставног суда (29. маја 2017. године), подносиоци су поднели представку Европском суду за људска права, позивајући се на повреду права на правично суђење (осуда на основу изнуђених признања), повреду права на суђење у разумном року (прекомерно дуго трајање поступка по њиховој уставној жалби пред Уставним судом) и повреду забране мучења (злостављање од стране полиције и одсуство делотворне истраге по том питању). У пресуди донетој 3. децембра 2024. године, а објављеној 14. јануара 2025. године, Европски суд за људска права је утврдио: *повреду материјалног и процесног аспекта забране мучења*, услед поступања полицијских службеника према четвртом подносиоцу и *недостатак делотворне истраге* по том питању; *повреду права на правично суђење*, услед заснивања осуђујуће пресуде на изнуђеним признањима; повреду права на суђење у разумном року, услед неразумно дугог трајања поступка пред Уставним судом (5 година). У складу са правом на правично задовољење, Суд је обавезао Републику Србију на накнаду нематеријалне штете и трошкова подносиоца у одређеним новчаним износима (Case of Lakatoš and others v. Serbia (Application no. 43411/17), p.p.5-6).

У предмету *Митић против Србије* (Case of Mitić v. Serbia (Application no. 59711/21)), утврђена је повреда права на суђење у разумном року, због дужине трајања кривичног поступка који се водио пред Посебним одељењем Вишег суда у Београду. Против подносиоца уставне жалбе и још 34 лица је почетком октобра месеца 2006. године, након спроведене истраге, подигнута оптужница од стране тадашњег Окружног јавног тужилаштва у Београду – Специјално тужилаштво. У наредне 3 године је подигнуто још шест оптужница. Поступци су пред тада Окружним судом у Београду спајани, тако да је оспорени поступак вођен против укупно 40 окривљених лица за више од 50 кривичних дела. Подносиоцу је стављено на терет извршење кривичног дела злоупотреба положаја одговорног лица у саизвршилаштву. Главни претрес је започет 23. јануара 2007. године. Од подношења оптужнице до доношења прве првостепене пресуде суд је рочиште за главни претрес заказао 351 пут и одржао 321 пут. Виши суд у Београду – Посебно одељење је 13. новембра 2014. године донео пресуду која је 13. новембра 2014. године, поред осталог, укинута у односу на подносиоца и предмет је враћен на поновно суђење. Припремно рочиште у поновном поступку је заказано за март 2015. године. Рочишта за главни претрес су потом заказивана сваког месеца, по више радних дана. Након спроведеног поступка, Виши суд у Београду – Посебно одељење је 10. априла 2017. године, поред осталог, подносиоца огласио кривим и осудио на казну затвора. Апелациони суд у Београду – Посебно одељење је 18. јуна 2018. године преиначио првостепену пресуду у односу на подносиоца и ослободио га је од оптужбе. Подносилац је у августу месецу 2018. године поднео Уставном суду уставну жалбу

због повреде права на суђење у разумном року. Уставни суд је 29. априла 2021. године његову уставну жалбу одбио као неосновану.

Подносилац је поднео представку Суду 25. новембра 2021. године. Суд је у пресуди донетој 3. октобра 2024. године, а објављеној 24. октобра 2024. године, установио *прекомерну дужину трајања поступка која није испунила захтев разумног рока*. Иако се радило о веома сложеном предмету који је укључивао велики број оптужених и обиман доказни материјал, те чињенице нису могле оправдати *трајање поступка од скоро дванаест година*. Сходно правичном задовољењу, Суд је обавезао Републику Србију да подносиоцу исплати одређени новчани износ на име накнаде трошкова и нематеријалне штете.

## 5. ЗАКЉУЧАК

Хуманизација кривичног поступка значила је једним делом додељивање одређених права окривљеном, чинећи га тако процесним субјектом изједначеним са осталим учесницима у кривичном поступку. Прокламовање основних права на међународном плану допринело је активности окривљеног кроз учешће у вршењу кривичнопроцесних радњи, употпуњавању и до неког нивоа комплетирању кривичнопроцесних односа. Нормативна анализа упућује на усаглашеност националних и међународних легислативних оквира. И поред такозваног преклапања, односно подударности у домену дефинисања основних права окривљеног у кривичном поступку, механизми заштите попут уставне жалбе и представки Европском суду за људска права, односно поступање надлежних органа поводом улагања или подношења ових правних средстава није усаглашено. Анализа појединих случајева из праксе Суда, упућује на то да се већи ниво заштите појединих права (уважавање личности и достојанства дефинисано кроз забрану тортуре, право на правично суђење, право на суђење у разумном року), остварује подношењем представки, које су заправо и резултат одбијања уставне жалбе као неосноване.

Дужина трајања кривичних поступака пред националним правосудним инстанцама, може се издвојити као засебан проблем, који доводи у питање реализацију ефикасности кривичног поступка као један од основних захтева реформе кривичног процесног законодавства. Прекомерно дуго трајање кривичног поступка који је окончан осудом оптуженог против које су исцрпљена сва правна средства, доводи до тога да трошкове поступка (изуев оних који нису настали његовом кривицом), сноси осуђено лице. Поред наведеног, уколико дође до повреде законом загарантованих права, осуђено лице у својству подносиоца представке сноси и трошкове у поступку пред ЕСЈП. У контексту правичног задовољења, када је поступак окончан у корист подносиоца представке, накнада трошкова које је ЕСЈП оценио као трошкове разумне висине и као нужне, пада на терет државе у којој је начињена повреда права подносиоца. Тако, у складу са наведеним примерима из

праксе ЕСЈП, прекомерно дуго трајање поступка пред националним правосудним органима, утиче на умањење буџетских средстава државе подносиоца, односно на њену финансијску стабилност. Уз бољу организацију, расподелу послова и координацију унутар националних правосудних органа, дужина трајања поступка свела би се на разуман временски период, што би, ако се узме у обзир повреда права на суђење у разумном року, за последицу имало мањи број поступака пред ЕСЈП.

## ЛИТЕРАТУРА

- Бејатовић, С. 2014. *Кривично процесно право*. Београд: Службени гласник;
- Бркић, С. 2014. *Кривично процесно право I*. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду;
- Грубач, М. 2004. *Кривично процесно право, Увод и општи део*. Београд: Службени гласник;
- Грујић, З. 2024. Теоријски концепти о циљевима и сврси кажњавања. *Зборник радова Правног факултета у Приштини*, No. 1, стр. 103-118;
- Димић, С., Божић, В. & Ђукић, М. 2021. Сузбијање утаје пореза и диверзиони модели поступања – кривичноматеријални и кривичнопроцесни аспект. *Зборник радова Правног факултета у Приштини*, No. 1, стр. 201-223;
- Ђукић, М. 2022. Одговорност правних лица за кривична дела – осврт на поједине кривичнопроцесне институте. *Тематски Зборник радова, Научно истраживачки пројекат „Правни поредак Србије и актуелни међународни и регионални процеси“*, Прва свеска, стр. 149-156;
- Ђукић, М. 2024. Консенсуалне форме одлучивања у кривичном поступку. Косовска Митровица: Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет;
- Мицовић, М. 2022. Повреда права на суђење у разумном року. *Зборник радова Правног факултета у Приштини*, No. 1, стр. 135-147;
- Шкулић, М. 2011. *Кривично процесно право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду;
- Aksoy protiv Turske (Predstavka br. 21987/93) presuda od 18. decembra 1996;
- Case of Lakatoš and others v. Serbia (Application no. 43411/17);
- Case of Mitić v. Serbia (Application no. 59711/21);
- European Convention on Human Rights as amended by Protocols no. 11, 14 and 15 with Protocols no. 1, 4, 6, 7, 12, 13 and 16;
- Gobert, J., Pascal, A. 2011. European Developments in Corporate Criminal Liability. New York: Routledge Advances in Criminology;
- International Covenant on Civil and Political Rights Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 2200 A (XXI) of December 16, 1966;

Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva (predstavka br. 5310/70), presuda od 18. januara 1978;

Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka Odobrena i predložena za potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine 39/46 od 10. decembra 1984;

Parisi, F., 2002. Rent-seeking through litigation: Adversial and Inquisitorial systems compared. *International Review of Law and Economics*, Vol. 22, No. 2, August 2002, pp. 193-216;

Selmouni protiv Francuske (Predstavka br. 25803/94) presuda od 28. jula 1999;

Universal Declaration of Human Rights, *Adopted and proclaimed by the General Assembly of the United Nations on the tenth day of December 1948*;

Ustav Republike Srbije, "Sl. glasnik RS", br. 98/2006 i 115/2021;

Zakonik o krivičnom postupku, "Sl. glasnik RS", br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 - odluka US.

Mirjana DJUKIĆ, Ph.D

Associate Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law, Republic of Serbia, mirjana.djukic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0001-9391-8387.

## PROTECTION OF THE RIGHTS OF THE DEFENDANT IN CRIMINAL PROCEEDINGS

### Summary

The defendant, as a party to criminal proceedings, has a certain fund of rights and duties, which collectively determine his procedural position. As a rights holder, he is defined as a procedural subject, while as a duty holder, he is treated as an object in criminal proceedings. In the paper, the author pays attention to certain rights of the defendant, which are also proclaimed by international documents and are also given in national normative frameworks. Mechanisms for the protection of the rights of the defendant are established by the possibility of filing a constitutional complaint and, on the other hand, a petition to the European Court of Human Rights. The normative and analysis of individual judgments provide proposals aimed at the work of police and judicial authorities, in the direction of effective implementation of certain legal provisions.

**Key words:** defendant, rights of the defendant, mechanisms for protecting the rights of the defendant.